

Entrevista a Octavi Fullat Genís: "Tota invenció ha de ser una invenció lliure"

Entrevista realitzada per Anna Pagès

Transcripció Àngel Pascual

Fa un matí de juliol canicular i humit, hem quedat de trobar-nos amb l'Octavi a *La Farga* de la Diagonal. A les deu *précises* com diuen els francesos. Obro la porta sufocada per la calor del carrer i sento una bafarada d'aire fresc de l'aire acondicionat de dins, quina delícia! Busco amb la mirada entre la gent i albiro tot d'una, assegut a la barra, d'esquena, una figura prima i elegant que belluga fent giravoltar, en un gest juganer, un barret "Panamà". Al costat, hi veig qui em confirma que l'Octavi ja ha arribat: la Maria es pren una infusió pausadament, en una conversa carregada d'humor. Somriu i és trapella. Manté, enossudida, amb el pas del temps, un humor enginyós de germana petita.

M'hi acosto i comencem a parlar: els projectes per l'estiu, la calor, però sobretot l'esmorzar. L'Octavi és un *gourmet*: abans que pugui obrir la boca per pronunciar una paraula (jo volia dir "no acostumo a menjar tant al matí"...), crida al *garçon* i demana un entrepà de truita d'albergínia i una canyeta. En l'entrevista, potser la cervesa

em farà venir la inspiració, el geni de Goethe? Pregon dubte existencial. Tanmateix, un esmorzar com aquest ens prepara, sense cap dubte, per a la ironia filosòfica "allà Fullat".

Després la Maria s'acomia. L'entrepà és absolutament deliciós, no podria pas dir el contrari. Dic adéu i enfilo amb l'Octavi les escales del pis superior, on tindrem una estona de tranquil·litat per a una conversa filosòfica.

Engego la cinta del magnetòfon... i... ja està. Ja estem en un altre lloc, que no és el pis superior. Estem en el parlar del diàleg que crea un espai simbòlic, indefugible, únic: una conversa entre un mestre i una alumna.

Anna Pagès: Aquest número monogràfic de Filosofia de l'Educació, l'hem pensat, en certa manera, per formular la pregunta sobre el sentit que té la Filosofia de l'Educació, avui. Revisant el que has escrit i fent memòria de les teves classes, pensava que, en realitat, aquesta qüestió del sentit, o del "sense sentit", és, en certa manera, una constant en la teva trajectòria intel·lectual. Per exemple, en l'epíleg d'un dels llibres que a mi més m'agrada personalment, *Las finalidades educativas en tiempo de crisis*, parles bàsicament del sentit. Escrius: "No hi ha experiència educativa sense relació al sentit" o bé "La *Paideia* per a Sòcrates ha de servir per posar en evidència el sentit de la vida, no es tracta que el sentit de la vida constitueixi el fi de la *Paideia*, sinó que la finalitat de l'educació és buscar-li el sentit a la vida, i jo afegeixo, sense instal·lar-se mai en un sentit ja fabricat". Llavors, la primera pregunta que et volia fer és en relació a aquest tema del sentit, i et volia preguntar: en la nostra època, quin sentit té, o si té sentit, ensenyar Filosofia de l'Educació?

Octavi Fullat: És clar. La pregunta fa referència, per començar, a què hem d'entendre per sentit. Pot ser que el sentit sigui una cosa, potser tu no hi estaràs d'acord, que ens obliga d'anar a contracorrent. És a dir, el que m'amoïna bastant d'avui en dia és que hem acceptat, per exemple, que el sentit de l'existència el poden donar unes enquestes. Fan unes enquestes a la població, i el sentit és el resultat d'aquestes enquestes. És clar, això ho trobo de poca-solta, absolutament de poca-solta. I sembla, tanmateix, que s'acosti a la meva perspectiva, perquè

la meua perspectiva seria la de Gadamer: el sentit no existeix, el sentit s'indaga; és a dir, consisteix en l'hermenèutica de l'ésser humà, i ara ja no parlo d'hermenèutica solament de textos. L'hermenèutica de l'ésser humà és inacabable. I sembla que en les enquestes periodístiques, o en d'altres, també hi descobrim quelcom d'inacabable, perquè ara hi ha aquestes respostes i quan d'aquí a dos anys tornen a formular les mateixes preguntes, o van a una altra contrada, apareixen noves respostes. Però, és completament diferent. *Sentit* vol dir allò que legitima, allò que legitima o bé el discurs o bé l'ésser, la realitat —hi ha, doncs, dos tipus de sentit, un sentit lògic, o bé epistemològic, i un sentit ontològic. Bé, això per endavant, succeix que avui dia l'actitud davant del sentit arranca de: *no hi ha cap sentit*, i com que no n'hi ha cap, ni n'hi haurà mai cap, el que opini la gent té valor definitiu, absolut; ara bé, és definitiu per aquest cas, per aquest moment. La meua postura no és aquesta, això se'm fica al cap que és cosa de poca-soltes; és a dir, aquest és el sentit dels porcs senglars: aquí hi ha aglans, tinc gana, me'ls menjo; no tinc gana, no me'ls menjo. Aquesta és la legitimació del porc senglar. Una societat que actua com els porcs senglars és una societat molt poc humana, molt animalesca, és massa zoològica. Resulta molt diferent la postura de Gadamer. El sentit es busca, el sentit potser fins i tot existeixi, però no ens consta. El sentit l'encalcem, però mai el resultat de cap enquesta constitueix el sentit cercat, a no ser que només m'interessi vendre coca-cola —i en aquest cas, està clar, m'interessa saber què desitja la gent. Però, del sentit de l'existència, d'allò que legitima l'ésser humà, no en tenim cap evidència. En conseqüència, la Filosofia de l'Educació, en aquest moment, resulta enormement interessant. Com esbrinar el sentit? Es pot buscar a través de la pintura, a través de la música, a través d'obres literàries, perquè tot plegat representa experiències humanes que han estat reclamant el sentit del viure. El mateix cal dir de la clàssica reflexió filosòfica en la línia, si vols, d'un Plató o d'un Aristòtil.

Anna Pagès: Quina és i com veus la relació entre la Filosofia de l'Educació i la religió, pensant ara en aquesta funció de recerca del sentit a la qual et referies?

Octavi Fullat: La religió ha proporcionat formes de significació de l'existència. Les religions, que per cert són moltíssimes, configuren respostes possibles. Ara bé, des del moment en què es planta una religió històrica que assegura "jo posseeixo la veritat", aquesta religió ha

renegat de la dimensió humana, la qual no és altra que la recerca i no pas la trobada. Em diuen: "oh, jo he tingut una revelació, Déu m'ha comunicat, Déu m'ha dit que...", la qual cosa és una ficció com una altra, això ho pot dir qualsevol ximplet. Emperò, el que no es pot fer tampoc és prendre una postura ridícula, com fa Freud quan afirma "*la religió és la neurosi universal*". La religió és una de les respostes que l'home ha inventat quan ha buscat el sentit de l'existència. Que algú s'ensorri en la neurosi és tema ultrareligiós. El disbarat rau a dir "aquesta religió posseeix la veritat" o "està en possessió de l'ésser". Un pessic d'això és, però, el que li passa al místic. Fixa't com les religions presenten dues postures, la del que s'adhereix cegament a una jerarquia i a una doctrina, i l'actitud del que busca directament allò que és metaempíric, afer del místic. Joan de la Creu o Mahadma Ghandi, m'és igual, tots dos estan cercant una realitat metahistòrica, directament, al marge de la història i de la jerarquia. Per això els místics són habitualment perseguits per les jerarquies. Per què? Perquè es tracta d'algú que prèn contacte amb Déu esquivant la institució, burlant la institució, per això fàcilment li clavarán: "vostè és heretge...!". El místic quan torna dels núvols, com Sant Pau diu i sant Joan de la Creu confirma, després de tenir l'èxtasi, confessa no disposar de paraules per explicar allò que ha contemplat. En aquest sentit, la religió resulta interessant perquè esdevé un esforç constant per parlar d'allò de què precisament no es pot parlar. El místic, si més no, té la franquesa de confessar: "No en puc parlar", "he gaudit molt, m'ho he passat extraordinàriament bé, però no en puc dir res". En canvi, les altres formes religioses resten fixades com li succeeix a la conducta del neuròtic. Bergson a *Les deux sources de la morale et de la religion* es refereix a una religió clavada, estereotipada, amb dogma dur i amb moral immòvil. A part, apunta també a una religió creativa, creadora, la qual és pròpia de la mística. En Filosofia de l'Educació, una de les possibilitats és l'estudi, posem per cas, de la mística. La modalitat fixada resta per a la historiografia, deixem-ho per als historiadors. La Filosofia de l'Educació, així com podria estudiar la poesia i la música, pot també estudiar la mística com a intent de recerca del sentit mai exhaurit.

Anna Pagès: I com veus la relació entre la Filosofia de l'Educació i el discurs de la ciència i de la tecnologia?

Octavi Fullat: Són discursos diferents. Observa que tant la història de la ciència com la història de la tècnica presenten característiques especí-

figues. Parlo d'història amb malícia; no em refereixo directament a ciència i a tècnica perquè aquest parell pateixen la mateixa temptació que les religions. Asseguren amb solemnitat: "Això està provat i vostè o s'hi sotmet o vostè...". No diuen *heretge*, criden: "Vostè és bajà, és un incapaç". Et forcen a adherir-te a la física de Newton, en una determinada època, o bé et tracten de perfecte ignorant. És el mateix que fa el dogmàtic religiós, exactament igual. Però, després, és clar, fa aparició la teoria de la relativitat, posem Einstein o Heisenberg. Aleshores, cal preguntar-los: "Però, escolteu, no m'havíeu dit abans que la veritat estava en Newton i ara sosteniu que la veritat s'estableix en contra de Newton? En què quedem?". Pateixen la mateixa flaqueza que les religions, o que l'amor, o que la pintura, o que la música. L'ésser humà és un ésser que esdevé, no un ésser clos, realitzat una vegada per totes. Aquest dada resulta enormement interessant per a una Filosofia de l'Educació en el camp antropològic. Allò que considerem com acabat no va més enllà de ser un cementiri, un conjunt de peces de museu; aquí no hi belluga la vida. En conseqüència, ciència i tecnologia, si les entenc com a rigidesses, no em toca més remei que combatre-les. Ara, si descobreixo en la ciència i en la tècnica, com fa Popper, una recerca inesgotable de les veritats científica i tecnològica, en aquest cas la Filosofia de l'Educació portarà a terme un altre tipus d'estudi on tant l'una com l'altra ens ajuden a capir l'acte educatiu.

Anna Pagès: De totes maneres, l'ús que en educació es fa actualment de la raó instrumental no obliga la Filosofia de l'Educació a ser una mica més radical en el tipus de reflexions que pugui elaborar?

Octavi Fullat: Fixa't, per exemple, en la tecnologia educativa. La tecnologia assegura: "Jo posseeixo la veritat sobre com ensenyar l'anglès", "unes tecnologies són més eficaces que d'altres". En el camp de l'experiència, en cada moment històric, avisaran de què és el més eficaç. La Filosofia de l'Educació farà observar que aquesta és una cosa passatgera, contingent, efímera, que només s'aguanta mentre sigui vigent el conductisme; ara bé, a partir del moment en què el conductisme no es trobi damunt del pedestal, caldrà fer un altre plantejament acceptant el cognitivisme. I després del cognitivisme, aflorarà una altra teoria. La Filosofia de l'Educació ha de trencar els dogmatismes de la tecnologia, aquesta és la seva tasca, la de problematitzar.

Anna Pagès: Podem dir que ets un existencialista de naixement?

Octavi Fullat: És probable. Quan m'he estudiat ho he portat a terme dins dels pressupòsits de Freud; és a dir, a partir del meu pare i de la meva mare. Em sedueix el triangle freudià del complex d'Èdip, pare-mare-fill (les filles, Freud no les va estudiar, el complex d'Electra l'estudien psicoanalistes posteriors). El meu pare representava per a mi l'home de la rigidesa científica; ell era doctor en medicina, no era un metge al qual li diuen doctor i només és llicenciat. Ell fou doctor en medicina. Havia estat deixeble de Negrín a Madrid, perquè els doctornats a l'època només es feien a Madrid. El pare era d'una exigència mental extraordinària. Crec que provenia bastant del positivisme, sense saber potser massa bé què era el positivisme. L'escola mèdica es basava en experimentació i en descobrir lleis. Domini del lèxic i observació. La meva mare, en canvi, no estava formada d'aquesta manera, sinó per la Maria Montessori i pel Pere Vergés, de l'Escola del Mar. Abans de casar-se, la mare era una mestra joveneta de l'Escola del Mar i en Vergés la va enviar als cursos que Maria Montessori va impartir a Barcelona. La mare era Genís, de la farmàcia Genís de Vic. Els Genís eren força esbojarrats. Els Fullat, en canvi, eren molt inflexibles, uns pagesos seriosos. Les fabes es planten quan toca, i prou. Els altres no, els altres eren esbalotats. La mare tingué un tarannà d'aquest segon estil. Pare i mare, dues maneres d'entendre l'existència completament distintes. L'existència vista, jo diria, *more geometrico*, per agafar l'Spinoza, és a dir, amb rigor mental, i l'existència com vivència, com manera càlida de viure. I això des de petit, de forma constant, des que neixes. Després, fins i tot he pensat que quan vaig anar cap a escolapi, potser volia fugir del meu pare; és a dir, si a mi em pregunten: "I per què et vas fer escolapi?", ara, ja gran i fent una introspecció, respondria: "En el fons perquè el meu pare em feia por". Jo era un adolescent i en aquell moment, escolta, hi havia poques sortides per alliberar-se. Avui en dia marxem de casa i se'n van a un pis, com aquell que surt a prendre cafè. Aquesta possibilitat no existia. Una de les formes possibles al meu abast era la que vaig decidir. Personalment, l'existencialisme, gosaria dir, em ve donat per la mare, però sempre, això sí, frenat per l'ombra del pare. Si es llegeixen els meus llibres, normalment s'hi descobriran les dues versions de la biografia interior. Hi ha el rigor del llenguatge. Aquesta paraula, cal precisar-la i veure què significa, i fins i tot si prové de l'indoeuropeu o de... Enfront d'aquest tarannà salta, per exemple: "Bé, escolta, l'autoritat per què serveix"? Aquesta és una

constant. Per tant, sí, existencialisme des del primer moment, “mamat”, diria, vivencialment, no intel·lectualment. És la part de la mare. Però, tanmateix existencialisme contingut, reprimit. És qüestió d’un existencialisme en combat constant amb un *logos* al qual li reconec també gran potència. Davant de Plató i d’Aristòtil, la mare se situaria més en una línia platònica mentre que el pare es col·locaria en una línia aristotèlica. Dues maneres d’entendre el *logos*: el *logos* com a *anà-basis*, com a fugida del món, i el *logos* com a rigor mental, l’*órganon*, la lògica. L’estructura mental d’Aristòtil també m’ha marcat. El mateix afirmaré de l’època medieval amb les figures de sant Bonaventura, i el seu *Itinerarum mentis in Deum*, i de sant Tomàs d’Aquino, aristotèlic, amb la seva *Summa Theologiae*. L’experiència vital en els estudis de filosofia m’ha reforçat aquest doble joc.

Anna Pagès: Hi ha un aspecte en les teves obres en el qual jo m’he fixat sempre, que em sembla enormement interessant, que són els epílegs, les conclusions. Penso que en els teus llibres els epílegs o els finals són molt importants, perquè una mica et fas present. Per exemple, ara estava recordant les conclusions, o l’epíleg, del manual, per a la Universitat, de Filosofia de l’Educació de CEAC. En aquest epíleg, parles de la qüestió de Déu. Després del gran recorregut per la sistemàtica, pels grans models, et plantejes: “I més enllà de tot això, hi ha la pregunta per Déu, si hi ha Déu, però jo aquí no m’hi fico”, et dius.

Octavi Fullat: Sospito que els finals dels meus llibres alliberen la necessitat de deixar anar coses que estaven censurades a l’interior. Quan escrivim un llibre, l’escrivim sota censura, censura intel·lectual, s’entén, la censura de la lògica, del rigor, de citar bé, del que vulguis. Hi ha constantment quelcom que hem estat ofegant durant tot el redactat de l’obra, llevat que durant el llibre ja et deixis anar, oi? Quan arribo al final, em sembla que al lector, encara que només s’hi tractin quatre coses, li he de confessar l’angoixa que hi ha amagada allà dins; que no cregui que les coses són fàcils. És quan m’allibero, i com que l’epíleg no obliga a ningú i els alumnes se’l llegeixen o no, i el professor que ensenya aquella matèria li dóna importància o no n’hi dóna cap, doncs no passa res. Però jo tenia necessitat vital de deixar escapar allò censurat. Et confesso que les meves memòries seran, totes, un epíleg, en el sentit d’alliberar tot allò censurat, i això amb el risc que se’m tiri molta gent al damunt, i em clavin: “tu ets un perfecte poca-solta, un insensat”.

Anna Pagès: Però, és el moment de llibertat de l'autor?

Octavi Fullat: Sí.

Anna Pagès: Et convido a fer un assaig d'associació lliure amb filòsofs. Jo dic noms i tu respones el primer que et vingui a la ment.

Sant Pau.

Octavi Fullat: Bogeria santa.

AP: Nietzsche.

OF: El desesperat.

AP: Husserl.

OF: Rigor mental.

AP: Heidegger.

OF: Allò més important és allò superficial.

AP: Albert Camus.

OF: L'existència és vida. Viure. Vida.

AP: Lévi-Strauss.

OF: El rigor amargat.

AP: Per què amargat?

OF: Perquè crec que quan escriu no es deixa anar. Ell es va descarregar, posem per cas, en *Tristes Tropiques*, llibre que va escriure al Brasil. Una mena de dietari. En l'obra tècnica, en canvi, és un censurat. De l'època que vaig estar amb ell a París, que van ser quatre mesos, en un curs sobre *L'homme nu* (*L'home despullat*), el descobria com un home rigorós, però... Pensa que no té llavis, es tracta d'algú que se'ls ha menjat. Em feia la impressió que patia, que patia per voler ser estricte. Havia des-

cobert l'exigència estructuralista, l'havia acceptada; ara bé, pagà amb la condició de no alliberar-se'n. El mètode li feia mal, el mètode el va fer patir.

AP: Freud.

OF: La censura és l'essència de l'ésser humà.

AP: Michel Foucault.

OF: L'esbojarrat. Aquest sí que es deixava anar; per altra banda, simpatiquíssim. A les seves classes hi vaig gaudir molt; a més vaig poder-hi parlar -cosa que amb Lévi-Strauss només fou possible una sola vegada i encara pels passadissos, difícil—, amb Foucault les xerrades personals fóren esplèndides. Ara, excessivament rigorós, no ho era: un bon literat. Molt més estricte Lévi-Strauss. Michel Foucault es descarregava, i apuntava llavors el seu inconscient, el qual intentava, això sí, controlar amb la raó.

AP: Jesús de Natzaret.

OF: El Jesús històric, entenc. Un foll pel bé dels homes.

AP: En el llibre *Pedagogia existencialista i postmoderna*, dius una frase que resulta familiar en la teva obra. Escrius: "quin és el sentit de l'home? Inventar, sempre inventar". En quina direcció creus que hauríem d'inventar en el món actual?

OF: Mira, amb això d'inventar, si ja li posem direccions d'entrada, asseguraria que deixa de ser pròpiament invenció, invenció antropològica. La història ens condiciona en el sentit d'*apriorisme* kantianà. Els fets històrics que hem viscut individualment i col·lectiva, els més immediats i els de segles anteriors, que també ens toquen, constitueixen allò que condiciona i fa possible la nostra existència. Per tant, s'inventa sempre condicionadament, apriorísticament. La pròpia biografia, com igualment la història de les institucions socials, depenen de condicionaments. Sostinc que tota invenció ha de ser una invenció lliure, no admetent altres condicionaments que aquells que resulten inesquivables. Les teories que avui en dia hi ha, siguin filosòfiques, científiques, tecnològiques o literàries, totes ens estan condicionant.

D'aquí a cinquanta anys, n'hi haurà unes altres, en aquell moment la invenció serà diferent. La invenció humana, a pesar de tot, ha de ser invenció en contra de tot allò que ens vol subjectar. Això d'entrada. Des del moment que pateixo una teoria que em fixa, la dogmàtica em devora. Sempre parlem de la dogmàtica de l'Església, i certament n'hi ha una, però existeixen dogmàtiques per tot arreu: els socialistes tenen una dogmàtica, els del PP tenen una altra dogmàtica, aquí tothom té dogmàtica. Entenc per *dogmàtica* un tipus de creença que es proposa com a veritat fixa i sobre la qual mai no s'ha provat res.

AP: Per tant, s'ha de viure amb la dogmàtica, però sense creure-te-la.

OF: Sí, sense creure-te-la, i a més atacant-la. Les dogmàtiques estan fetes per atacar-les. Una vegada li ho vaig dir a en Marchesi, quan participàvem en el Consejo Escolar del Estado. Ell em deia: "Bueno, la ley ahora sostiene esto". Li vaig respondre "Marchesi, ¿sabes para qué sirven las leyes?", i ell em va contestar "Tú dirás". "Para no obedecerlas", vaig clavar-li, "para esto fabrican leyes, a fin de que no las obedezcamos, siempre, claro está, esquivando la policía y los problemas que te puedan traer. Hay que ser invariablemente prudente. La ley es para no ser acatada, la que sea, me da igual." Una mica és això; tot allò que em presenten com a definitiu resulta perillós. Tu no pots riure't d'una llei de física provada, però sí que comentaràs: "No és definitiva, no té prou solidesa, la formularan més endavant d'una altra manera". Pensa, per exemple, en l'epistemologia de Feyerabend, un personatge de tarannà anarquista, que es correspon amb el que t'estic dient, idiosincràsia anarquista i llibertària. Feyerabend escriu: "Com ha fet ciència la humanitat?", i respon que tot allò de farem un projecte d'investigació i seguirem els passos que hem de seguir, etc. és bonic, però assegura que mai s'ha inventat així, i ho prova històricament. La invenció és una modalitat de treball anti-dogmàtica. Només així es pot proporcionar sentit. Ara bé, hi ha coses que podrien semblar anarquistes i no ho són. L'anarquista crida: arribem fins al final i si cal llançar una bomba, es llança. Engegar-ho tot en orris, el Liceu, per exemple. Del que estic parlant no és això, no és el *tirem-ho tot a terra*, sinó que cal reconèixer que les urgències de la vida m'obliguen a acceptar totes aquelles coses que es presenten com a vertaderes i bones, encara que sigui provisionalment. Si estic educant, si faig unes classes, se'm planten davant unes urgències que no puc arraconar. He d'explicar certes coses, que després com a investigador atacaré, però en aquell moment les dono

per bones. Si es perd això, es perd la sensatesa i aleshores es pot fer qualsevol cosa, es poden fer uns disbarats extraordinaris. Hi ha les urgències de la vida i per altra banda tenim allò que és important. Primer cal resoldre les urgències i només després s'enfoca allò que és important. Important és anar en contra de tota afirmació dogmàtica. Les urgències, però, fan que, de vegades i provisionalment, aquí i ara, accepti el que està establert, com la moral cartesiana. La moral cartesiana és moral provisional. "Mentre la raó no hagi pogut demostrar quins són els valors pels quals he de viure jo, provisionalment accepto els que m'ha donat la meva societat". Provisionalment, i Descartes ho escriu així, *provisionalment*. El dia que la raó m'asseguri: "no, això no està bé; això està malament", aquell dia abandonaré una doctrina i passaré a la nova. Sempre, però, acceptarem les urgències per començar. En canvi, un anarquista tira sempre pel dret. Una escola llibertària, una escola anarquista, em semblen disbarats. El primer que ha de fer, vostè, amb un infant és ensenyar-li a parlar i a parlar bé. I per ensenyar a parlar hi ha regles, hi ha normes. Agafi vostè, m'és igual, el sistema de Piaget o bé utilitzi el sistema de Watson. Valgui's d'una cosa o de l'altra, però de cap de les maneres no podem procedir a la babalà. Quan ja sàpiga llegir, que no és cosa fàcil per cert, li direm: "ara, maco,riu-te'n de tot". Però primer són les urgències de la vida.

AP: Tu penses més aviat en una manera d'entendre el dogma irònica, més que no pas transgressora?

OF: Això mateix, irònica. Però t'asseguro que la ironia és més transgressora, de vegades, que no pas l'enfrontament directe. Perquè la ironia se't clava a dins i la transgressió és visual, externa, no et penetra fins a l'ànima. La ironia envaeix l'intel·lecte, sotmetent-lo a interrogació. Si estàs segur, la transgressió no provoca. Avui en dia, amb això de la transgressió tothom pensa que fa quelcom d'important, de gran, de magistral. Però, actualment, n'hi ha tantes de transgressions que al final et fas un fart de riure. "Estem fent ballet", fan constar, i et preguntes: "on està el ballet?". Es tracta d'un individu que fa tombarelles, i et dius "bé, està bé..." Però tot plegat resulta al capdevall ben ridícul. Aquest comportament no resol cap problema. Aquestes transgressions, en el fons, tot just fan riure. La ironia no perquè la ironia l'has internalitzada mentalment i et va corcant. Fixa't en la diferència que s'estableix en els moviments d'art. El moviment impressionista, poso ara per cas, no és transgressor, és irònic. Van Gogh és d'una ironia terri-

ble, o Matisse, o Renoir. Tota aquesta gent avia ironies tremendes. Se'n foten del perspectivisme (en sentit de la perspectiva espacial), se'n riuen. La transgressió comença amb el dadaisme. El dadaisme, sí. Agafes un orinari, el trenques amb un martell i signes: Marcel Duchamp. *Fontaine*. Això és transgredir, i a petar-se de riure. Jo he visitat alguna exposició per riure a gust tot engegant-la a les escombraries. Resulta força sa, per altre banda. "Psicoteràpia gratuïta".

AP: Tu has ensenyat durant molts anys, a la Universitat, i encara ara dónes cursos a diferents universitats arreu del món. Què penses del teu mestratge? Quina idea tens del que has realitzat? Si t'haguessis de quedar amb alguna cosa de les que has volgut realment transmetre, quina seria?

OF: He distingit en la tasca acadèmica dos grups d'alumnat. L'alumnat en general, al qual em dec, amb el qual he de fer una determinada feina, com és ara impartir les bases d'una determinada matèria, d'una assignatura. He d'oferir-li el manual, per entendre'ns. I un segon grup que és selecte -diria que avui en dia la paraula sonarà malament, però m'és igual. Es tracta d'aquell grup que valoro més intel·lectualment; que exigeix un tractament especial, un tractament peculiar. Per tant, tenim dos camps completament separats. Un està format pel professor i tot l'alumnat; també els rebo al despatx, etc. L'altre grup el formen aquest mateix professor i els alumnes exigents. Amb aquest segon grup cal treballar més i més finament, per exemple, amb seminaris, converses, ensenyant-los anar a congressos, realitzant viatges culturals, etc. Aquest segon procedir és paral·lel a l'altre. Aquell que es dedica solament als selectes abandonant la resta no compleix la seva tasca com a ciutadà. Fa una mala jugada a la ciutadania. Aquell altre que només es dedica a la *turba multa*, a la gran majoria, fa una mala jugada al saber; és a dir, al saber com a *sophia*, com a saber que val per ell mateix; no fa que el saber progressi, el té paralitzat.

M'he referit a quelcom de formal, sense continguts. No et parlo tampoc a continuació de continguts. S'ha tractat de desvetllar inquietuds i en coses concretes, no pas genèricament. M'he esforçat a complir com a professor que està atent i mira moltíssim que pugui realment transmetre; és a dir, que l'alumnat entengui. La manera habitual d'enfocar aquesta preocupació transmissora ha estat valent-me d'esquemes visuals, convençut que la ment humana, si més no en la civilització

occidental, progressa amb la visió exterior, la qual acaba en visió interior. Esquemes geomètrics, un triangle, un quadrat, una esfera... Aquesta didàctica icònica m'ha donat bon resultat. Així com no he entès mai un problema de filosofia fins que no he aconseguit fer-me'n un esquema intentant resumir i sintetitzar, posem per cas, pàgines i pàgines d'un llibre en petits esquemes, de la mateixa manera crec que passa amb la resta. Quan he obtingut una síntesi visual esquemàtica, aquesta mateixa síntesi em serveix per transmetre a l'alumnat el tema en qüestió. Amb el grup selecte, no m'acontento amb això genèric, sinó que acte seguit el que faig és dir-los: "Escolteu, espavileu-vos que el món és molt ample i, a més, complicat. Hi ha moltes coses a fer, quines?, no ho sé. Però mai no hem de romandre en el punt on estem plantats." Cal inquietar-los, neguitejar-los.

AP: De fet, quan per preparar aquesta conversa, pensava en nosaltres, nosaltres els que t'hem seguit, pensava, si ens assemblàvem en alguna cosa, en què ens assemblàvem per dir que "has fet escola", i el que se m'acut és que en el que ens assemblem és en aquest entusiasme, que tu has esmentat ara mateix, per la Filosofia, i després en aquest seguir, que tu dius "espavileu-vos", sí, efectivament, en aquest seguir, en aquest no quedar-se quiet, sinó en aquest anar seguint, anar seguint. Això, tots els qui hem passat per les teves classes, sembla que ho hem captat, i m'atreviria a dir que ho hem fet nostre.

OF: Aquesta seria, potser, la cosa que he fet millor, com a professor. Que és el que encara faig ara quan imparteixo cursos de doctorat. L'últim curs que he impartit ha estat a Mèxic. Va ser un seminari a professors d'universitat, al TEC de Monterrey, sobre què hem d'entendre amb la paraula *Europa*. Doncs bé, a tots aquells professors i professores els vaig dir tota una pila de coses per fer-los pensar, no per donar una doctrina tancada, sinó intentant produir certa provocació intel·lectual. A continuació, a Puebla, vaig dictar un curs sobre hermenèutica. Els alumnes eren també professors i professores d'universitat. Vaig procedir de la mateixa faiso. L'interès era que aprenguessin una terminologia i que a partir d'aquí es possessin a caminar. "Cap on?", "Ja us arreglareu".

AP: Si poguessis canviar alguna cosa del que has fet fins ara, què faries, què modificaries?

OF: D'això que ara acabo de dir, no, perquè es tracta d'un convenciment que, primer, el vaig intuir, perquè ningú m'ho va ensenyar, i després l'he practicat estant-ne, al final, convençut. Ara, potser establiria més contactes dels alumnes amb llibres, faria llegir i analitzar més obres; és a dir, que l'alumnat no quedés tan pendent de mi. També faria venir a l'aula altres professors, cosa que també vaig intentar, però tu saps que la universitat dóna molts pocs diners per convidar professors. Convidaria més gent i establiria més contactes amb la bibliografia pertinent. Aquesta ha estat una falla meva. Hi havia massa relació personal, meva amb l'alumnat, i faltava convidar professors foranis a pesar de la dificultat econòmica de què et parlava. Hagués pogut buscar professorat de la UB, ex-alumnes... i no ho vaig fer.

AP: Algun llibre que hagi deixat d'escriure i haguessis pogut escriure?

OF: Diria que he pogut anar fins al final. He viscut molts anys saps?

AP: Sí, i has estat molt prolífic, també.

OF: He escrit molt. He fet psicoteràpia d'aquesta manera. I he escrit sobre la marxa. De vegades he omplert fulls perquè una editorial m'ho ha demanat. Moltes vegades, però, he escrit perquè m'ha donat la gana. Per exemple, aquells tres llibres sobre *l'Eulàlia*, en redactar-los pensava: això potser no ho llegirà mai ningú. Després resulta que són dels llibres que s'han llegit més. Actualment m'ho estic passant molt bé, redactant les meves memòries. Per què? Pràcticament la censura conscient és nul·la. Resulta agradable. Torno a tocar temes tractats ja en els meus llibres, però ara bandejant l'autocontrol, tal com ho penso, molesti a qui molesti. No és qüestió de veritats, sinó d'opinions personals. No assegurin, els polítics, que som lliures d'opinar? Clar, ens espien els islamistes. No acabarem mai..

AP: Fes memòria d'un instant biogràfic.

OF: N'hi ha hagut bastants. Una vegada, sentint-me molt angoixat intel·lectualment pel sentit de l'existència i pel valor de les veritats religioses, i trobant-me aleshores a Friburg de Suïssa, en un

seminari sobre el subjecte humà, vaig dirigir-me al professor polonès Bochenski, i entre sessió i sessió, li vaig exposar aquestes angoixes. Em va aconsellar: compri's "*Méditations cartésiennes*" de Husserl i llegeixi tranquil·lament. Ho vaig fer. Ja les havia fullejades, però ara les vaig llegir sistemàticament. Aquest ha estat un moment intel·lectual meu important perquè patia angoixa vital, sofria el dolor de preguntar-me: "però hi ha alguna veritat o bé no n'hi ha cap?". Bochenski era un home tranquil i un bon lògic. Va escriure *A History of Formal Logic*, obra considerable. Aquest home, reposat, devia descobrir en mi algun tipus de problema que podia resoldre la fenomenologia. A partir d'aquell moment, la fenomenologia m'impacta.

Un altre instant impactant el vaig viure a l'òpera de París. *Le Sacre du printemps*, ballet, d'Stravinsky, coreografia de Roland Petit. Vaig experimentar-me fora de mi. Representació impressionant. Aquests són dos moments, en dos camps completament diferents, un de visió intel·lectual i l'altre de visió i audició sensorials. En canvi hi ha coses en les quals la gent considera que m'ho hauria de passar molt bé, molt, però que em deixen fred. Que si m'han donat un títol o un premi... Hi vaig perquè sóc ben educat, però no em diu res, és curiós. Hi ha gent que ho necessita. Jo, no.

AP: Quin és el millor plat de cuina que has tastat?

OF: El millor plat ha estat un que vaig degustar aquest any passat trobant-me a París. Fou al restaurant *Grand Vefour*. Es tractà d'un *pigeon* (un colomí). Tinc debilitat pels colomins. Cada cop que veig, en un menú, que hi ha colomins hi vaig directe. N'he tastat molts, potser cinquanta plats diferents de colomí i en grans restaurants. Aquest últim excel·lia tota la resta. No et puc dir com estava preparat; les receptes són secrets dels cuiners d'aquests restaurants de tres estels de la guia Michelin. Vaig quedar en èxtasi.

AP: Consideres que hi ha alguna relació entre la gastronomia i la filosofia?

OF: Diria que, directament, no hi veig cap relació, però sí entre cos i pensament. Imagino que un filòsof a qui li agradi estar prim i sec, i no menjar, farà un tipus de filosofia ben diferent de l'individu a

qui li agrada menjar i a més està grassonet -vaja, que li agrada la vida. Aquest segon elaborarà un altre tipus de filosofia. El pobre Nietzsche... Té una carta a la seva mare, en la qual li parla del menjar i li diu: "Mamà, finalment avui he menjat una mica bé, he anat a menjar al restaurant de l'hotel i he menjat com tothom". Pobret.